

آثار صدقه در دفع بلا در سبک زندگی اسلامی

فاطمه لطفی^۱

چکیده

این پژوهش با عنوان «آثار صدقه در دفع بلا در سبک زندگی اسلامی» به روش توصیفی و تحلیلی به بررسی آثار فردی و اجتماعی دفع بلا با صدقه و انفاق در آیات و روایات می پردازد. همانطور که در آموزه های دینی در رابطه با صدقه دادن آمده است که مهم ترین آثار صدقه در سبک زندگی دینی بر این اساس که در بسیاری از آیات و روایات، صدقه را با دو اثر مثبت (منفعت و دفع بلا یا) مورد تاکید قرار داده است. از این رو ضرورت صدقه دادن در هر روز برای دفع بلا و رفع بیماری و مشکلات به عنوان امری مستحب معرفی شده است که از مومنان خواسته شد تا با دادن صدقه خود را بیمه کنند. تحقیق حاضر با هدف بررسی آثار صدقه و انفاق در آیات و روایات دفع بلا در سبک زندگی اسلامی است. با رویکرد تفسیری و روایی است. نتایج حاصله از این پژوهش در روایات صدقه، مفاهیم بلا، صدقه، در دو محور آثار فردی صدقه که عبارتند از: (اسباب درمان و شفا در بیمار، وسعت رزق، طول عمر با صدقه، دفع بلا با صدقه، ایجاد امنیت و آرامش)، و آثار اجتماعی صدقه که عبارتند از: (بهبود مسائل مالی، ترویج انفاق حسنه جاریه در جامعه، اسباب هدایت و رحمت در جامعه) تبیین شده است.

کلیدواژه ها: آثار صدقه، دفع بلا یا، سبک زندگی، صدقه.

^۱. طلبه سطح ۲ - مدرسه علمیه رضویه - خمینی شهر. Fatemehlotfi۱۳۶۱۱@gmail.com

مقدمه

بدون شک صدقه یک امر خدا پسندانه در آموزه های دینی، دین اسلام است که از آثار فراوانی برخوردار است. این آثار می تواند در راستای تربیت افراد در زندگی و خانواده و یا در جامعه و نیز در دنیا و آخرت و نیز در معنویت و اخلاقیات نقش مهمی را ایفا نماید. بنابراین نمی توان صدقه را تنها یک امر ساده و معمولی ارزیابی کرد بلکه می بایست در راستای عبودیت محض تحلیل کرد. شرط اخلاص و تقرب به خداوند و کارکردها و آثار مادی و معنوی و یا اخروی و دنیوی از مهم ترین آثار تربیتی صدقه است.

اما متأسفانه چون انسان ذاتاً دلبسته مال و منال است و در جستجوی کمال و دست یابی به ثروت و زیاده خواهی است خارج کردن بخشی از مال و دارایش را به سختی در اختیار دیگران قرار می دهد. گرایش ذاتی انسان به حب جاه و مال موجب شده که افراد از صدقه خودداری کنند. و فقط در مواردی اقدام به این کار می کنند که مشکلات و مصیبتی به او روی کند و در چنین مواقعی برای دور کردن آن بلا و مصیبت اقدام به دادن صدقه می کند در صورتی که صدقه می تواند علاج قبل از وقوع باشد و از مضامین آیات و روایات این چنین برداشت می شود که قبل از دچار شدن به سختی ها و مشکلات مال خود را در راه خدا صدقه دهید تا از ۷۰ نوع بلا و خطر مرگ مصون باشید. در نتیجه ی نشر و ترویج آثار صدقه با توجه به روایات می توان خیلی از مشکلات و دغدغه های اصلی انسان مومن را حل نموده و خشنودی خداوند را به دنبال خواهد داشت. از این رو به ضرورت دیده شد تا آثار دفع بلا با صدقه را در سبک زندگی اسلامی را مورد بحث قرار داد.

در پیشینه تحقیق حاضر به چند مورد مقاله با مضمون صدقه و انفاق مورد بررسی قرار گرفتند که عبارتند از:

۱. مقاله تأثیر صدقه و انفاق بر سلامت روان، انتشار از سایت سلامت و روان، سال انتشار: ۱۴۰۰. در این مقاله آثار و تأثیرات روانی در انفاق و صدقه، و از جمله این موارد به آسایش روانی و شادی و نشاط در دادن صدقه، خودسازی و عناوینی در حول این محور مورد بررسی قرار گرفته شده است.
۲. مقاله گذری بر آیات و روایات صدقه و انفاق، به قلم اکبر نجفی، منبع: اختصاص راسخون گروه اخلاق موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمت الله)، در این مقاله به بررسی آیات درباره صدقه و انفاق و نیز بررسی آثار تربیتی صدقه با توجه به روایات اهل بیت (سلام الله علیها) پرداخته شده است.

۳. مقاله انگیزه ها و آثار روانی و تربیتی وقف و صدقات جاریه، به قلم عباس معدن دارآرانی، منبع: وقف میراث جاوید ۱۳۸۳ شماره ۷، در این مقاله به بررسی آداب وقف و صدقات جاریه که در جوامع اسلامی لازم الاجرا است پرداخته شده است و به ابعاد وقف و احکام صدقت پرداخته شده است.

وجه تمایز این تحقیق با دیگر موارد در این است که این پژوهش بررسی روایت مذکور در موضوع را مورد بررسی و کنکاش قرار داده است. و از دریچه عقلی و نقلی مورد بررسی قرار گرفته است.

هدف تحقیق حاضر بررسی مفاهیم دفع بلا و صدقه و نیز بررسی آثار صدقه در دفع بلا با توجه به روایات در سبک زندگی اسلامی است.

۱. مفاهیم

در ابتدای پژوهش ابتدا بررسی کلید واژه ها و مفهوم شناسی کمک به فهم دقیق تر مطالب و راهنمایی در شناخت مفاهیم دقیق کلمات است.

الف) مفهوم بلا

«بلا» عبارت است از؛ آزار، آسیب، آشوب، آفت، آزمایش، آزمون، امتحان، مشقت، مصیبت، محنت.^۱ سختی، گرفتاری، بدبختی ای که بدون انتظار و بی سبب بر سر کسی وارد آید، ظلم و ستم بر سر کسی آوردن کسی را گرفتار زحمت کردن.^۲ آزمایش و ابتلائات یکی از سنتهای خداوند در مورد انسانهاست چنانکه خداوند در قرآن می فرماید: «ولنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع و نقص من الاموال و الانفس و الثمرات و بشر الصابرين»^۳ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی، و کاهش در مال ها و جان ها و میوه ها، آزمایش می کنیم؛ و بشارت ده به استقامت کنندگان».

بنا بر این حوادث و بلاها، بخشی از حقایق زندگی انسان هستند. ترس و نا امنی، گرسنگی و فقر، بیماری و معلولیت های جسمی، فقدان عزیزان و خسارات مالی و آزار و اذیت های جسمی و روحی دیگران، از مهم ترین حوادث و بلاهایی هستند که افراد بشر با آن درگیرند. این حوادث و بلاها گاه با اسباب طبیعی، مانند سیل و زلزله رخ می دهد و گاه با اسباب بشری، مانند جنگ، موضع گیری درست در برابر این حوادث و بلاها، نقش مهم و تعیین کننده ای در زندگی دارد.

^۱ دهخدا، لغت نامه دهخدا، ذیل واژه بلا و مصیبت.

^۲ معین، فرهنگ فارسی معین، ذیل واژه بلا و مصیبت.

^۳ بقره: ۱۵۵

ب) مفهوم صدقه

صدقه چیزی است که انسان به قصد قربت از مال خود خارج می سازد.^۱ برخی در تعریف آن گفته اند که صدقه مطلق اتفاق در راه خداست، په اتفاق از امور واجب چون زکات و خمس باشد و یا امری مستحب باشد.^۲ صدقه به معنای وسیع آن شامل هر نوع کمک مادی و معنوی به مستحق و محتاج است. صدقه به معنای دهش مالی به منظور نیل به ثواب باشد، به دو قسم واجب و مستحب می گردد. صدقه ی واجب گاه اصله واجب است مانند زکات مال و زکات فطره، و یا بالعرض واجب است مانند نذرو کفاره و یا آن جا که پیغمبر یا امام و یا هر مقام ولایت صالحه که در مورد خاصی بدان امر کند(چنان که در مورد آیه ی نجوی) آمده است: «اذا ناجیتم الرسول فقدموا بین یدی نجواکم صدقه».^۳

در بعضی از آیات قرآن، زکات واجب اموال به عنوان صدقه بیان شده، چنان که گاه از اتفاق نیز به صدقه تعبیر می شود. بر این اساس تفاوت معنایی میان صدقه و اتفاق و زکات نیست و می توان گفت که صدقه معنای عام و گسترده ای دارد که شامل هر نوع صرف مال در راه خداوند است. با این همه آن چه در این جا منظور تنها مفهوم نخست از صدقه است که از مفردات راغب نقل شده است. و مراد از صدقه تنها مال نیست بلکه قصد قربت الی الله نیز در دادن صدقه مهم است. صدقه عبارت است از آن چه که در راه خدا داده شود نه به منظور اکرام بلکه به هدف دستیابی به ثواب پروردگار که چنین بخایشی راستی و خلوص نیت بخشاینده را حکایت می کند. از این رو آن را صدقه خوانند که از ماده صدق به معنی راستی است و در تعبیر رایج بیشتر به زکات اطلاق می شده است.^۴

بنابراین صدقه یعنی اتفاق بی منت و بدون چشم داشت ؛ یعنی مالی را در راه خدا اتفاق می کنید و هیچ وقت توقع برگشت نخواهی داشت.

۲. آثار فردی صدقه در دفع بلا

در بررسی مباحث مربوط به آثار صدقه در دومحور آثار فردی صدقه در دفع بلا که عبارتند از: اسباب درمان و شفا در بیمار، وسعت رزق، طول عمر با صدقه، دفع بلا با صدقه، ایجاد امنیت و آرامش را مورد بررسی قرار داده است.

^۱ .راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ص ۴۸۰.

^۲ .علامه طباطبائی، تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۳۹۷.

^۳ .مجادله: ۱۲

^۴ .جوهری، الصحاح، ج ۳، ص ۱۰۹۸.

الف) اسباب درمان و شفا در بیمار

اولین مورد از مباحث آثار فردی صدقه در دفع بلا با صدقه به بررسی اسباب و عواملی که موثر در درمان و شفای بیماری با دادن صدقه بوجود می آید را مورد بررسی قرار داده است. در منابع دینی آمده است که با صدقه می توان اسباب درمان و شفای بیماری را مهیا نمود صدقه می تواند ۷۰ نوع بلا را دفع و صاحبش را از انواع بیماری ها و آسیب های جن و انس محافظت کند.

در رابطه با این مبحث درباره ی صدقه فرمود: «داووا مرضاکم بالصدقه؛^۱ شفا و دواى مریض است».

امام علی (علیه السلام) پیرامون این مورد فرموده است: «صدقه موفق و اثر گذار است»^۲.

امام صادق نیز فرمودند: «بیماران را با صدقه درمان کنید صدقه بلائی را که محکم شده است، را برطرف می کند نافع تر از صدقه وجود ندارد»^۳.

نوع دوستی مثل دارویی جادویی عمل می کند، هم تاثیراتی مثبت بر فردی که کمک را انجام می دهد خواهد داشت، وهم بر فردی که کمک را دریافت می کند. حتی می تواند و اکنش های سالمی نیز در فردی که دور ایستاده و این کمک را نظاره می کند، ایجاد کند. از این روایت دریافت می شود که صدقه دفع بلا می کند، صدقه از مرگ های دلخراش جلوگیری می کند، صدقه درمان انواع بیماری ها است. در این باره امام صادق (علیه السلام) فرمودند: (بیماران را با صدقه درمان کنید، چه می شود که هر یک از شما قوت روزانه ی خود را صدقه دهد که این صدقه سند قبض روح را بر می گرداند. گاهی سند قبض روح را به ملک الموت می دهند، اما آن بنده صدقه می دهد در نتیجه به ملک الموت می گویند سند را برگردان).^۴

در این راستا شنیدن داستانی از علمای بزرگوار شیعه در مورد دفع بلا با صدقه خالی از لطف نیست شهید بزرگوار آیت الله دستغیب در کتاب داستان های شگفت می نویسد، از آقای سید محمد رضوی که از علمای شیراز بودند شنیدم که فرمود زمانی آیت الله محلاتی که دایی من است دچار بیماری سختی شد که دکترها همه از او قطع امید کردند، آیت الله محلاتی فرمودند خبر بیماری من را به دوستم حاج آقا جواد بید آبادی در اصفهان بدهید، ما این مطلب را به آقای بید آبادی رسانیدم، ایشان فرمودند مبلغ دویست تومان

^۱ .مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۱۲۰.

^۲ .سید رضی، نهج البلاغه: حکمت ۷

^۳ .طوسی، الامالی طوسی، ج ۱۴، ص ۱۸. مترجم: صادق حسن زاده.

^۴ .مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۲، ص ۱۲۳.

کند».(و یا مَرکَم بالفحشاء). این احتمال داده شده که ؛ فحشاء در اینجا به معنی انتخاب اموال غیر قابل مصرف برای انفاق است.

و نیز گفته شده: منظور از آن هر معصیتی است: زیرا شیطان به وسیله ترس از فقر و تهیدستی انسان را وادار به کسب مال از انواع طرق نامشروع می کند. تعبیر به امر کردن شیطان، اشاره به همان وسوسه های او است، و اصولاً هر نوع فکر منفی، بازدارنده و کوتاه بین، سرچشمه اش تسلیم در برابر وسوسه های شیطانی است، و در مقابل، هر گونه فکر مثبت، سازنده و آمیخته با بلند نظری، سرچشمه اش الهامات الهی و فطرت پاک خدادای است.

در واقع انفاق، و بذل مال، چیزی جز «کم کردن» مال نیست و این همان نظر کونه بینانه شیطانی است، ولی با دقت و دید وسیع می بینیم: انفاق، ضامن بقای اجتماع زندگی می کنند نیز، در رفاه و آسایش خواهند بود و این همان نظر واقع بینانه الهی است. قرآن به این وسیله مسلمانان را توجه می دهد که انفاق اگر به ظاهر، چیزی از شما کم می کند در واقع چیزهایی بر سرمایه شما می افزاید، هم از نظر معنوی و هم از نظر مادی. از این رو کسانی که از مال خود انفاق می کنند، در تجارتی شرکت کرده اند که هرگز و هیچ گاه زیان و ورشکستگی در آن راه ندارد. در این دیدگاه صدقه، نه تنها کاهش مال نیست و از سرمایه انسان چیزی نمی کاهد، بلکه موجب افزایش سود و اصل سرمایه می شود.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «آنچه را که خدا بر تو واجب کرده، آشکار کردن آن بهتر از پنهان نمودن آنست و آنچه مستحبی است پنهان کردن آن از علنی کردن بهتر است و اگر انسانی زکات مالش را بر گردنش حمل کند و آشکارا تقسیم نماید، این عمل بسیار نیکوست.» کلمات فرض علیک فاعلانه افضل من ان رجلاً حمل زکات ماله علی عاتقیه فقسّمها علانیه کان ذلک حسناً جمیلاً^۱.

همچنین صدقه باید به دور از منت باشد. از حضرت علی (علیه السلام) روایت شده: بهشت بر سه طائفه حرام باشد: منان (منت گذار) قتات (سخن چین)، مدمن الخمر (کسی که از خوردن شراب باکی ندارد یا آنکه دائم می خورد). «تحرّم الجنه علی ثلاثه، علی المنان، و علی القتات و علی مدمن الخمر»^۲.

بنابراین در می یابیم که افرادی که ترویج انفاق و یاری دهنده فقرا در جامعه هستند نباید گوش به وسوسه های شیطان دهند و از ترس فقر، و کم شدن اموال دست از یاری مستمندان بر ندارند. و هرگاه آنان دست نیاز به طرفشان دراز کنند با صدقه های پنهانی نیازمندان را بی نیاز می کنند. بنابراین اگر شرایط

^۱ فیض کاشانی، تفسیر صافی، ج ۱، ص ۲۹۹.

^۲ مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۱۴۴.

صدقه در جامعه رعایت گردد و عزت و شرافت محرومان و نیازمندان حفظ شود بهتر است صدقه باید پنهانی و به دور از منت باشد.

ج) اسباب هدایت و رحمت در جامعه

سومین مورد از مباحث آثار اجتماعی صدقه بر دفع بلا را می توان صدقه را اسباب هدایت و رحمت جامعه دانست؛ زیرا اگر در جامعه ای صدقه و انفاق نباشد رحمت و هدایت خداوند شامل آن قوم نمی گردد. هدایت انبیاء الهی نیز از روی رحمت و مودت است. از برنامه های مهم و هدایتی ائمه اطهار (سلام الله علیها)، توجه دادن گرفتاران به منبع اصلی فیض و رحمت و یادآوری این نکته به آنان بود که به جای درخواست از بندگان خدا، به درگاه خداوند بروند و رفع گرفتاریها یشان را از او بخواهند. قال امام باقر (علیه السلام) : (عده من اصحابنا عن احمد بن ابی عبد الله عن عبدالرحمن بن حماد عن حنان بن سدير عن ابیه عن ابی جعفر (علیه السلام) قال : ان الصدقه لتدفع سبعین بلیه من بلایا الدنیا مع میته السوء ان صاحبها لا یموت میته السوء ابدا مع ما یدخر لصاحبها فی الاخرت)؛^۱ سدير گوید: امام باقر (علیه السلام) فرمود: همانا صدقه هفتاد نوع گرفتاری از گرفتاری های دنیا و مرگ بد را دفع می کند و دهنده صدقه هرگز گرفتار مرگ نمی گردد با پاداش هایی که برای او در جهان آخرت ذخیره می شود.

همچنانکه در تفسیر مجمع البیان از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که هنگام انفاق دو چیز از طرف خداست و دو چیز از ناحیه شیطان است. آنچه از جانب خداست، یکی آمرزش گناهان و دیگری وسعت و فزونی اموال است؛ و آنچه از طرف شیطان است یکی «وعده فقر» و تهیدستی و دیگر «امر به فحشاء» است.^۲ بنابراین، منظور از «مغفره»، آمرزش گناهان است و منظور از «فضل» همان طور که از «ابن عباس» نقل شده، زیاد شدن سرمایه ها در پرتو انفاق می باشد. جالب توجه این که از امیرمومنان علی (علیه السلام) نقل شده: «هنگامی که در سختی و تنگدستی افتادید، به وسیله انفاق، با خدا معامله کنید». (انفاق کنید تا از تهیدستی نجات یابید).^۳

بنابراین چون خداوند قدرتی وسیع و علمی بی پایان دارد، می تواند به وعده خویش عمل کند، بنابراین، باید به وعده او دلگرم بود، نه وعده شیطان «فریبکار» و «ناتوان» که انسان را به گناه می کشاند و چون از آینده آگاه نیست و قدرتی ندارد، وعده او جز گمراهی و تشویق به نادانی نخواهد بود

^۱ کلینی، ترجمه فروغ کافی، ج ۳، ص ۳۱.

^۲ طوسی، تفسیر تبیان، ج ۲، ص ۳۴۶ / طبری، جامع البیان، ج ۳، ص ۱۲۱.

^۳ نهج البلاغه، کلمات قصار، شماره ۲۵۸.

نتیجه

با توجه به مطالب موضوع پژوهش حاضر باید گفت که در روایاتی که من باب صدقه و انفاق آمده است روایات وارده در تبیین دفع بلا یا و مصائب به واسطه صدقه از آثار مهمی برخوردار است زیرا اگر یک انفاق و صدقه بتواند ۷۰ نوع بلا را از انسان دفع کند انسان می تواند با آرامش خاطر و امنیت بیشتری به زندگی و حیات در دنیا بپردازد زیرا عوامل مهمی همچون مرگ های بد و سیاه که از دسته مرگ های ناگهانی مانند تصادف، زلزله، غرق شدن، و بیماریها با امراض مختلف با صدقه دادن از انسان دفع خواهد شد.

بدین سبب انسانهایی که عمر طولانی می کنند از این حسن برخوردارند و صدقه را جزء امور لاینفک زندگی خود می داند. همانطور که در آموزه های دینی آمده انفاق و صدقه دو امر خدا پسندانه است . در قرآن نیز به صدقه و انفاق اشاره شده است و در احادیث نیز بسیار دیده شده است که اگر کسی از مال حلال خود اقدام به دادن صدقه می کند در اصل با خداوند معامله نموده است و کسی که با خدا معامله کند هیچ متضرر نخواهد شد و همواره مالش افزایش یابد وسعت و رزق مادی و معنوی در زندگیش پدیدار می گردد و از انواع بیماریها و بلا یا و خطرات و مرگ های مفاجات رهایی یابد و همواره در صحت و سلامتی به سر خواهد برد تا اینکه اجل حتمی او را در یابد و در آخرت نیز به زندگی ابدی و جاودان خود در آرامش و امنیت بسر خواهدبرد.

منابع

*قرآن: مترجم: مهدی فولادوند

*نهج البلاغه: مترجم: سید محمد دشتی

۱. بسطام، حسین، طب الائمه، ناشر: راه قرآن، چ ۵، ۱۳۹۳.
۲. بهشتی، سعید، قریب، مسعود، «نقش دعا در تربیت انسان از دیدگاه قرآن و کلام معصومین(ع)»، بی پای، بی تا.
۳. حبیبی دشتی، مصطفی، دایره المعارف جامع اسلامی، ج ۹، چ ۳، تهران، ۱۳۷۹.
۴. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح العربیه، دارالعلم للملایین، بیروت، بی تا.
۵. حرعاملی، محمد حسین، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، موسسه آل البيت قم، ۱۴۱۴.
۶. خراسانی، سپهر، صحیفه سجادیه، انتشارات اشراقی، تهران، ۱۳۸۱.
۷. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت نامه دهخدا، انتشارات موسسه چاپ و انتشارات، چ ۲، ۱۳۷۷.
۸. دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب الی الصواب، ج ۱، انتشارات آل علی(ع)، چ ۱، ۱۳۹۷.
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، انتشارات ذوی القربی، ۱۳۸۳.
۱۰. سید رضی، شرح و ترجمه نهج البلاغه، ناشر: بناد نهج البلاغه، چ ۱، ۱۳۸۷.
۱۱. طباطبائی، سید محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چ ۵، ۱۴۱۷.
۱۲. طبری، محمد بن جریر، تفسیر جامع البیان، مصحح: جمشید نژاد، غلامرضا، چ ۲، انتشارات موسسه خانه کتاب و ادبیات ایران، ۱۳۹۰.
۱۳. طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، ناشر: آل البيت، چ ۱، ۱۳۸۹.
۱۴. طوسی، محمد بن حسن، الامالی، ج ۱۴، مترجم: صادق حسن زاده، انتشارات اندیشه هادی، چ ۲، ۱۳۹۴.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۴، تهران: انتشارات دارالکتاب اسلامی، ۱۳۶۵.
۱۶. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، موسسه الوفا، بیروت، ۱۹۸۴ م.
۱۷. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، بهزاد، ۱۳۸۷.

۱۸. نمازی شاهرودی، ، مستدرک سفینه البحار، ج ۶، انتشارات دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۴۲، ۱۳۹۵.
۱۹. نراقی، مولی مهدی، علم اخلاق اسلامی (ترجمه ی جامع السعادات)، انتشارات حکمت، چ ۱، ۱۳۷۹.

منابع اینترنتی

۲۰. بهمن زاده، حکیمه، عوامل معنوی افزایش رزق و روزی از منظر قرآن، خبرگزاری بین المللی قرآن (ایکنا)، خراسان جنوبی، ۱۳۹۶.
۲۱. دستغیب، داستان های شگفت ، تلخیص از خاطره شهید محلاتی. منبع: سایت کتابراه و کتابخانه دیجیتال (بازا کتاب) قائمیه.